

A man with dark hair, wearing a light-colored long-sleeved shirt and trousers, is sitting on a concrete pier or ledge. He is looking out over a body of water towards a coastal town with several buildings and a church spire visible on the horizon. The sky is filled with large, soft, pinkish-white clouds. In the upper part of the image, there is faint, handwritten text in a cursive script, possibly from a letter, and a red rectangular stamp that says "PAID" with some numbers below it.

VELI-MATTI ISOJOKI

Kuusi kertomusta

Kuusi kertomusta

© 2020 Veli–Matti Isojoki

Taitto ja kansi: Books on Demand

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978–952–80–5613–3

Veli-Matti Isojoki

Kuusi kertomusta

– Elias, Fredrik, Johanit, Lars Levi ja Sakarias

Puolisolleni Liljalle

Esipuhe

Suomessa syntyi 1800-luvun alussa monia merkittäviä kansallismielisiä vaikuttajia: Lönnrot, Runeberg, Snellman ja Topelius; Elias, Johannit ja Sakarias. Nämä kokoontuivat vuonna 1831 perustetun Suomalaisen Kirjallisuuden seuran merkeissä ja jo tätä ennen Lauantaiseurassa. Mukaan voi liittää myös alkujaan saksalaisen Fredrik Paciuksen, joka teki tuolloin mittavan työn suomalaisen musiikin parissa. He olivat ystäviä ja tuttuja toisilleen, ja heitä yhdisti suuri kansallinen päämäärä.

Tähän seuraan olen lukenut myös ruotsinpuoleisen aikalaisvaikuttajan, Pohjoisen herättäjän ja monipuolisen tiedemiehen Laestadiuksen, jonka merkitys etenkin Suomen kirkkohistoriassa on ollut merkittävä. Hän asui maiden rajaseudulla, mistä herätys levisi Suomeen. Tuolle kehitykselle olivat taustavoimana niitä edeltäneet uudistushenkiset, pietistiset herätysliikkeet. Mainittakoon, että kyseisillä henkilöillä oli yhteisiä tuttuja, suomenmielinen Carl Axel Gottlund, joka opiskeli samaan aikaan Laestadiuksen kanssa Upsalassa sekä Frans Mikael Franzen. Viimeksi mainittu toimi aikanaan Lars Levin esimiehenä, Härnösandin piispana.

Eurooppaan syntyi 1830- ja 1840 -luvuilla voimakkaita kansannousuja ja kapinoita. Nämä huipentuivat vuonna 1848 niin sanottuun hulluun vuoteen. Siihen vaikuttivat monien vapausaatteiden, liberalismien, sosialismin ja nationalismien ihanteet. Tyytymättömyyden pohjalla oli useita katovuosia, mistä seurasi lamaa, työttömyyttä ja köyhyyttä. Samaan aikaan nousi myös meillä voimakas kansallisuusaate, kansallinen herääminen suomalaisuuden ja isänmaallisuuden puolesta. Haluttiin päästä ruotsalaisuuden ja venäläisyyden historiallisista siteistä. Kielikysymys oli vahvana esillä, mikä tarkoitti suomen, kansankielen kehittämistä viralliseksi kirjakieleksi. Etsittiin omaperäisiä kansallisia juuria, identiteettiä ja tietoisuutta. Se oli löydettävissä menneisyydestä, tarinoista ja rikkaasta runoperinteestä.

Monille ovat kyseiset henkilöt tuttuja heidän tuotantonsa pohjalta; kukapa ei tuntisi Kalevalaa, Väinö Stoolia, Välskärin kertomuksia, Maamme- kirjaa ja -laulua? Teksteissä ja sävelissä voi tuntea niiden ajat-

toman rikkauden ja voiman, maiseman valon ja selkeyden, luontevuuden ja suoruuden. Tätä jälkeä ja perintöä tuleville polville ei voi mitätöidä. Näiden kuuden henkilöiden kertomukset puhukoot heidän puolestaan.

Heidän yhteneväisyydet eivät ilmenneet vain isänmaan ja kansallisuusaatteen korostumisessa. Voimakas rakkaus luontoon oli erityisesti Topeliuksen ja Laestadiuksen sydämellä. Tosin se oli erimuotoista, Lars Levillä käytännöllistä kasvien keruuta ja tutkimusta, Sakariaksella yleisempää kiinnostusta ja kirjallista tuotantoa. Myös matkustamisessa Topeliuksella ja Lönnrotilla oli eroa. Sakariaksen tehdessä pitkiä ulkomaisia kaukomatkoja Elias liikkui lähinnä suomensukuisten heimojen parissa. Snellmanilla isänmaallisuus tavoitteli eniten käytännön politiikkaa. Tuotteliaimpia ja monialaisimpia olivat Lars Levi ja Elias; edellinen teologiassa, botaniikassa ja filosofiassa tärkeimpinä, jälkimäinen lääketieteessä, kansanperinteessä sekä kielitieteessä. Taiteen ja kulttuurin alalla henkilöiden kiinnostus suuntautui myös eri tahoihin.

Missä kyseiset henkilöt tarkemmin olivat, mitä he tekivät ja ajattelivat noina aikoina? Lars Levi vuoden 1844 ensimmäisen päivän iltana Åselen kirkon sakastissa piispan määräämässä seurakuntien tarkastusohjelmassa keskustelemassa saamelaisytyön kanssa uskonkysymyksistä. Elias lähdössä pääsiäisen aikaan kotoaan Kajaanista ja edelleen juhannuksena matkalla Helsingistä Tallinnaan pitkälle vironkielen tutkimusmatkalle ja kirjoittamassa laivalla päiväkirjaansa mielenliikkeistään. Johan S. kynäilemässä Kuopiossa tammikuun alussa vastaperustamaansa Saima-lehteensä artikkeleita. Sakarias kesäkuussa huvilalla Kaisaniemen edustalla laatimassa lumoutuneena aamuyön tunteina kirjettään Emilie-rakastetulleen sekä Johan R. iloitsemassa Porvoossa kenties tärkeimmän teoksensa tultua julkaistuksi...

Mainittakoon kuriositeettina, että samoihin aikoihin tuleva kansalliskirjailijamme juoksenteli vielä polvihousuissa Nurmijärven Palojoen raitilla.

Olen pyrkinyt inhimillistämään kyseisiä henkilöitä heidän ympäristönsä ja jälkipolvien muovaaman ”hohdokkuuden” takaa arjen – joskus elämän koettelemustenkin – kuvauksin. Heidän omat mietteet ja ajatukset tulevat esiin heidän kirjeissään, päiväkirjamerkinnöissään, runoissaan ja puheis-

saan. Niissä he ovat omana itsenään herkimmillään ja avoimimmillaan – vapaana kulttiansa vankeudesta. Kertooko lahjakkuus ja luomisinto jotain erikoista sisäisestä tunne-elämästä? Voi vain arvailla, mikä asema ja merkitys on heidän puolisoillaan ollut tässä tuotteliaassa ja joskus ”ankarassakin” elämässä: Brita Kaijsan, Emilien, Fredrikan, Johannan, Marian ja Ninan? Henkilöiden fiktionomaisissa dialogeissa tämä korostuu selvemmin.

Nimesin nämä kirjan päähenkilöt luonnekuvansa ja toimintansa mukaan: Edelläkävijä, Kaunosielu, Matkaaja, Kulkija ja etsijä, Romantikko sekä Vieras taiteilija. Mikä heidän kuvansa lienee tänään? Onko heillä samaa hohtoa tai kiinnostavuutta kuin vaikkapa puolitoista vuosisataa sitten?

Kiitän lopuksi kaikkia tahoja, jotka ovat auliisti tukeneet minua tässä kirjoitusprosessissani. Etenkin Jyväskylän kaupungin pääkirjasto on tullut itselleni tutuksi. Paljon on työhöni kuulunut myös yksinäisiä ja hiljaisia hetkiä kotitietokoneeni ääressä.

Jyväskylässä Runebergin päivänä 2020 Veli-Matti Isojoki

Edelläkävijä Johan
(1806–1881)

Kerroin perustamassani Saiman ensimmäisessä numerossa tammikuun 4. päivänä vuodelta 1844 uudesta rehtorin paikastani Kuopion yläalkeiskoulussa. Rakennus oli keisari Aleksanteri I:n muistolahja kaupungille ja sen suunnitteli Carl Ludvig Engel.

”Talo, jonka ulkoasu on yksinkertainen ja todella kaunis, on kaksikerroksinen kivitalo, ja se pitää sisällään alakerroksessa kolme korkeaa, tilavaa salia sekä kaksi pienempää huonetta, ja yläkerrassa kaksi salia edellisten kokoa sekä lisäksi epätavallisen suuren kauniin juhlasalin, jossa on viisi ikkunaa huoneen pitkällä seinustalla. Tilava piha tarpeellisine varjoineen sekä talon sijainti Helsingin Senaatintoria suuremman torin varrella, joka läänin herra kuvernöörin ahkerin ponnisteluin tänä syksynä on varustettu puuistutuksin, täydentävät huoneiston edut.”

Saavuin edellisen vuoden elokuussa Toveri-koirani kanssa Helsingistä Kuopioon matka-arkkuineni ja kirjapaketteineni uusiin työtehtäviini. Olin tuolloin 37-vuotias poikamies. Asetuin vuokraamaani huoneistoon Tulliportinkadulle. Koti oli mukava, tilava ja valoisa suurine ikkunoineen, saleineen, kamareineen ja eteisineen. Seinät ja lattiat maalatut. Huoneissa kaakeliuunit. Apulaiseksi eri tehtäviin olin palkannut Oskari-rengin. Talouteen tuli lisäksi asumaan seuraavana vuonna seitsenvuotias veljenpoikani Calle. Tämän äiti oli kuollut ja isä sairasti vakavasti.

– Ootkos Oskari lämmittänyt uunit ja miten on puiden laita? kysyin. – Ja muistathan toimittaa kirjoitukseni sitten aamulla painoon lehteä varten.

– Entä miten on koulun kanssa Calle? Kuinka opettajat kyselevät kotiläksyt? tenttasin puolestani kasvattipoikaani ja varoitin. – Koulunkäynti ei ole leikkiä. Läksyjä ei saa laiminlyödä. Itse vaadin omilta oppilailtani tarkkuutta, huolellisuutta ja ahkeruutta. Varo poikaseni laiskuutta. Tottelemattomuus ja valheellisuus ovat vakavia paheita.

Olin ollut suorastaan maankiertäjä tai melkein maailmanmies. Synnyin Tukholmassa merikapteenin poikana. Sieltä perheemme muutti Kokkolaan ollessani seitsenvuotias. Kävin siellä koulua ja jatkoin myöhemmin Oulun triviaalikoulussa. En ollut mikään ihmelapsi, vaan

Kirjan tarinat kertovat läpileikkauksena kuuden 1800-luvun merkkihenkilön elämänhistorian vaiheista vuosisadan puolen välin ajoilta, jolloin heidän luomistyönsä oli aktiivisimmillaan. Missä kyseiset henkilöt tarkemmin olivat, mitä he tekivät ja ajattelivat noina aikoina? Lars Levi vuoden 1844 ensimmäisen päivän iltana Åse-
len kirkon sakastissa piispan määräämässä seurakuntien tarkastus-
ohjelmassa keskustelemassa saamelaistytön kanssa uskonkysymyk-
sistä. Elias lähdössä pääsiäisen aikaan kotoaan Kajaanista ja edelleen
juhannuksena matkalla Helsingistä Tallinnaan pitkälle vironkielen
tutkimusmatkalle ja kirjoittamassa laivalla päiväkirjaansa mielenliik-
keistään. Johan S. kynäilemässä Kuopiossa tammikuun alussa vas-
taperustamaansa Saima-lehteensä artikkeleita. Sakarias kesäkuussa
huvilalla Kaisaniemen edustalla laatimassa lumoutuneena aamuyön
tunteina kirjettään Emilie -rakastetulleen sekä Johan R. iloitemassa
Porvoossa kenties tärkeimmän teoksensa tultua julkaistuksi...

Kirjan päähenkilöt on nimetty luonnekuvansa ja toimintansa mu-
kaan: Edelläkävijä, Kaunosielu, Matkaaja, Kulkiija ja etsijä, Romantik-
ko sekä Vieras taiteilija: Johanit, Elias, Lars-Levi, Sakarias ja Fredrik.

Kirjoittaja on pyrkinyt inhimillistämään henkilöt heidän ympä-
ristönsä ja jälkipolvien muovaaman ”hohdokkuuden” takaa arjen
- joskus elämän koettelemustenkin – osin fiktiivisinkin kuvauksin.
Heidän omat mietteet ja ajatukset tulevat esiin kirjeissä, päiväkirja-
merkinnöissä, runoissa ja puheissa. Niissä he ovat omana itsenään
herkimmillään ja avoimimmillaan.

BoD

9 789528 056133